

A MAGYAR FALU 1932-BEN

IMMÁR TÖBB, mint három esztendeje annak, hogy e folyóirat a Nemzetközi Falufejlesztési Kongresszus budapesti tanácskozásai alkalmával külön számot szentelt a magyar falu problémájának. Azok a cikkek, melyek e számban minden oldalról megvilágították falvaink és falusi népünk akkori gazdasági, pénzügyi, kulturális és szociális állapotát, meglehetősen sötét képet tártak az érdeklődő közvélemény elé. Abban az időben a tengerentúli gabonatermelő országok konkurenciája, a fogyasztóképeség csökkenése, az egyes országok elzárkózó vámpolitikája és a mezőgazdasági behozatalra szoruló ipari államok erőszakos autarchikus törekvései által előidézett s az egész világra kiterjedő agrárkrízis már erősen éreztette hatását Magyarországon is, mely a monarchia évszázados politikai és gazdasági organizmusából kiszakítva, aránylag csekély erővel tudott a válság hullámainak ellenállni.

Azóta a világgazdasági krízis nem enyhült, hanem a mezőgazdaság területéről átcsapott a gazdasági élet összes többi ágazataira, és hatása alá kerültek a világ összes országai kisebb-nagyobb mértékben, de kivétel nélkül. Elképzelhető, hogy ilyen körülmények között nemzeti társadalmunk falusi rétegeinek helyzete az elmúlt évek folyamán a legnagyobb mértékben súlyosbodott, s jelenlegi közállapotaink legszomorúbb és komoly aggodalmat keltő fejezetéhez tartozik. Ez a tény annál tragikusabb, mivel a magyar falvak 1920-ban megindult reneszánszát akasztotta meg. A veszített világháború és a kommunizmus aléltóságából ébredező nemzeti ösztön ugyanis megérezte, hogy a kifosztott és megcsonkított magyarság egyik legértékesebb erőforrása a föld és annak népe lett, a falu felé fordult a közérdeklődés és maguk az érdekelt falusi néprétegek is megmozdultak saját emelkedésük érdekében. Ebben az időben alakult meg a kiváló agrárius, Rubinek Gyula kezdeményezésére a Falu Országos Szövetség, továbbá Nagyatádi Szabó István irányítása alatt az Országos Földműves Szövetség, s e két intézmény 1922-ben a közös célok megvalósítása érdekében egyesült. E szervezetek, melyeknek munkáját 1924-ig az inflációs évek agrárkonjunktúrája is bizonyos mértékig megkönnyítette, megkezdték széleskörű szervező és alkotó munkájukat a falu egészségügyi, gazdasági, művelődési viszonyainak megjavítása érdekében. Ezekben az években a falusi nép elég jelentős politikai képviselőket is kapott a törvényhozás terén s ha c rétegek egyes reprezentánsaiból a dolog természeténél fogva hiányzott is a kellő politikai rutin és iskolázottság, mégis tagadhatatlan, hogy a forradalmi időket követő

nyugtalan években a falusi nép megbízhatósága, nemzeti érzése és konzervativizmusa a kormányzati politika egyik legértékesebb támasza lett.

Sokak aggályai ellenére meg kell állapítanunk, hogy ez a fejlődés egyáltalában nem veszélyeztette volna Magyarország kultúmvívóját s nem süllyesztett volna bennünket a primitív parasztország (Bulgária) szintjére, amit egyébként a gazdag és művelt kisgazdaosztállyal rendelkező Dánia, Finnország vagy Svájc példája bizonyít a legjobban. A falu kulturális és gazdasági emelkedése már csak azért sem jelentette volna a nemzeti élet fejlődésének egyoldalú eltolódását, mivel a falvaknak mai elmaradottságukban óriási utat kellene amúgyis megtenniük, hogy a modern kor követelményeinek megfelelő életfeltételeket biztosítsanak az ott lakó népesség számára. Úgy érezzük, hogy már jól ismert tényeket feleslegesen ismételnénk, ha a falvak kezdetleges lakásviszonyait, elhanyagolt közegészségügyét, rossz ivóvízellátását, az utak, a megfelelő világítás hiányát, a halálozások magas aráhszámát s a falusi élet egész sivárságát bővebben részleteznénk, hiszen a magyar falvak elmaradottságának e fájó sebeit a legkitűnőbb szakemberek már számtalanszor feltárták a közvélemény előtt.

Igazán tragikus tehát, hogy falvaink újjászületésének, önmagára ébredésének 10—12 évvel ezelőtt megindult és gyönyörű eredményekkel kecsegtető folyamata a közbejött válság miatt megakadt. Ma már sajnos ott tartunk, hogy fejlődésről, emelkedésről a falvakban szó sem lehet, hiszen a falusi néprétegek — az ország többi társadalmi osztályához hasonlóan — heroikus küzdelmet folytatnak puszta létükért.

Ha a közvetlen szemlélet útján nyert tapasztalatok alapján nagy körvonalakban vázolni kívánjuk a magyar falvak népének jelenlegi helyzetét, úgy elsősorban a mezőgazdasági munkavállalókról kell megemlékeznünk. Hangsúlyozzuk, hogy ebbe a nagy kategóriába különböző elhelyezkedésű rétegek tartoznak, melyeknek helyzete és szociális problémája sem azonos. Ide kell soroznunk először is a gazdasági cselédek mintegy 225.000 főből álló rétegét, mely a mezőgazdasági munkavállalók között viszonylag a legkedvezőbb szociális viszonyok között él. Többé-kevésbé állandó elhelyezkedése, biztosított lakása s az évi szegődményben kikötött naturaliak ezt a réteget a megélhetés elemi gondjaitól mentesítik, habár a terményárak esése az utóbbi években a cselédek járandóságának vásárló értékét lényegesen csökkentette s a munkaadó gazdák és bérlők jövedelmének kedvezőtlen alakulása, valamint az állandóan fokozódó munkanélküliség erősen leszorította a cselédbéreket.

Összehasonlíthatatlanul nehezebb helyzetben van a mezőgazdasági munkavállalók másik, egészen különleges hivatású része: az úgynevezett földmunkások vagy kubikusok rétege. Ezeknek száma jóval kisebb, mint a gazdasági cselédeké s megközelítő becslés alapján kb. 30—35.000-re tehető. A mezőgazdasági munkavállalók között egészen speciális helyet foglalnak el ezek a kubikusok, akik a vízszabályozások, út- és vasútépítések, csatornázások nehéz fizikai erőfeszítést igénylő földmunkálatait végezték már hosszú évtizedekkel

ezelőtt s akik kitűnő tulajdonságaiknál fogva még a külföldön is békeidőben szívesen látott és jól fizetett munkaerőknek számítottak. Az ország területének megcsonkítása és az állam, valamint a városok, megyék, ármentesítő társulatok kedvezőtlen pénzügyi helyzete a minimumra csökkentette a földmunkások foglalkoztatásának lehetőségeit, amit az a körülmény is súlyosbít, hogy a kubikusok különleges munkaterületükhöz és szokásaikhoz erősen ragaszkodnak és más mezőgazdasági munkát (aratás, kapálás, répaszedés stb.) nem szívesen vállalnak. E földmunkás rétegek megszervezése, anyagi és szociális érdekeik védelme terén igen figyelemreméltó eredményeket értek el az Országos Központi Hitelszövetkezet kötelékében működő földmunkásvállalkozó szövetkezetek. Ez a mozgalom 1922-ben indult meg s ma már 14 ilyen szövetkezet dolgozik, legnagyobbbrészt a Tisza vidékén. A szövetkezetek erőteljes fejlődését jellemzi, hogy míg

1923-ban a szövetkezetek által végzett munkák értéke 300.000 pengő volt, addig 1930-ban 2,337.000 pengőre emelkedett az évi munkák értéke. Az elmúlt tíz esztendő alatt a munkavállaló szövetkezetek kb. 10 millió pengő értékű munkát végeztek, s e tevékenységük során többek között megépítették az ország egyik legszebb útját, a lillafüredi utat és a hajdúvármegyei 70 km-es úthálózatot. A földmunkás szövetkezetek szociális jelentősége nemcsak abban rejlik, hogy megvédelmezik a kubikusokat a magánvállalkozók kiuzsorázásától s a munkálatok szerződésileg biztosított jövedelmeit teljes egészében a munkásoknak juttatják, hanem abban a körülményben is, hogy a földmunkások a mai rettenetes munkahiány idején e szövetkezetek révén jutnak legkönnyebben munkához. Mindeddig e szövetkezetekben mintegy 7000 földmunkás, azaz az összes magyar kubikusok egyötöd része tömörült s eléggé sajnálatos, hogy éppen a megfelelő munkaalkalmak hiánya miatt a mozgalmat egyelőre nem lehet az érdekeltek nagyobb tömegére kiterjeszteni.

Az agrárlakosság munkavállaló rétegei között a legnagyobb számban a mezőgazdasági munkások vannak. Normális gazdasági viszonyok között a mezőgazdasági népességnek az a része tartozott ebbe a kategóriába, mely magát és családját kizárólag más gazdaságában végzett munkából tartotta fenn s esetleg egy kis lakóház kivételével semminemű vagyonnal, ingatlannal nem rendelkezett. Ezeknek a teljesen vagyontalan, csupán munkajövedelmükre utalt napszámos, sommás, hónapos vagy részes munkásoknak a száma ezidőszert kb. 700.000-re tehető (a 16 éven felüli munkaképes egyének száma), ami — e népelem nagy szaporasága mellett a családtagokat is tekintetbevéve — teljesen megvilágítja a mezőgazdasági munkáskérdésnek az ipar szociális problémáját is meghaladó horderejét.

A mezőgazdaság válsága és az üzemek jövedelmezőségének teljes leromlása ennek a színmagyar néprétegnek nagy részét a legkétségbeesettebb helyzetbe, a fizikai nyomorúság legsalsóbb színvonalára juttatta. Nagymértékben csökkent elsősorban a munkások bérjөvedelme. Az esztendő egyes szakaszaiban és az ország egyes részeiben e téren nagy különbségek észlelhetők, amit egyfelől a mezőgazdasági termelés különleges természete, a munkák sürgössége, másfelől

a talajviszonyok, birtokmegosztás, a munkapiac helyzetének és az értékesítési lehetőségeknek különbözősége magyaráz. A hivatalos adatok szerint 1 pengő 20 fillér és 2 pengő között mozog a mezőgazdasági munkások napszáma (tényleg sokkal kisebb) s évi keresetük az egyes becslések szerint 320,—pengőtől 500,—pengőig terjed. Elképzelhető, hogy ilyen jövedelmi viszonyok mellett a lehető legalacsonyabb színvonalon, az élelmezési, ruházkodási és lakásigények minimumra redukálása mellett tengetik életüket e munkáscsaládok, a legszomorúbb azonban az, hogy a fentebb jelzett jövedelemmel rendelkező rétegek aránylag nem is a legrosszabb helyzetben vannak.

A legsivárabb és a legreménytelenebb ugyanis a kereset és munka nélkül álló mezőgazdasági munkások helyzete, akiknek száma már a múlt esztendőben a különböző módszerekkel megejtett statisztikai számítások, valamint a városok és községek jelentései szerint kb. 250.000 volt. Ez az aggasztóan nagy szám annyit jelent, hogy egy negyedmillió minden vagyon és anyagi segélyforrás nélkül álló, dolgozni akaró falusi ember még a legnagyobb nyári munkálatok idején sem képes munkához jutni, hogy magának és családjának a megélhetés legszükségesebb eszközeit biztosíthassa. Ezek a mezőgazdasági munkanélküliek legnagyobb tömegekben az Alföldön, a tiszamenti vármegyékben, Csongrád-, Békés-, Csanádmegyékben és Pestmegye déli részén élnek, de számuk rohamosan emelkedik a Dunántúl, valamint az ország északi részem, Heves-, Borsod-, Hajdú- és Szabolcsmegyékben és a Jászságban is.

A mezőgazdasági munkanélküliséget, nemzeti társadalmunk e rettenetes szociális betegségét ezidőszert erősen fokozza az a körülmény is, hogy munkásfeleslegünket a külföldi, vagy a tengerentúli országok felé sem vezethetjük le, mivel az egész világon uralkodó munkanélküliség miatt a legtöbb állam lezárta sorompóit az idegen munkások beözönlése elől. Legújában ugyan a földművelésügyi kormányzat részéről történtek kísérletek munkásfeleslegeink Németországban való elhelyezésére, nagyobb eredményekre azonban e téren egyelőre nincsen kilátás. Emellett állandó Damokles-kardként fenyegeti a mezőgazdasági munkásokat a gazdasági gépek fokozottabb használata is, ami szintén rengeteg munkáskezet tenne feleslegessé a mezőgazdasági termelésben. Ma még a birtokosok nagy része a tőkehiány miatt, valamint a földművelésügyi minisztérium részéről nyomtatékosan figyelmükbe ajánlott szociális okokból tartózkodik ugyan az arató-, kaszáló-, kapáló-, vető- stb. gépek sűrűbb és rendszeresebb alkalmazásától, de kétségtelen, hogy ha a mai válság még sokáig tart, úgy a mezőgazdasági termelés racionalizálását és főleg mechanizálódását megakadályozni nem lehet.

Fentebb 250.000 főben állapítottuk meg a mezőgazdasági munkanélküliek megközelítő számát. Hozzá kell tennünk azonban, hogy sajnos ez a szám az utóbbi két esztendő folyamán lényegesen megnagyobbodott. Az agrárválság pusztító hatása alatt megindult ugyanis a törpe- és a kisbirtokos rétegek elproletarizálódásának folyamata, mely végső eredményben a mezőgazdasági munkakeresők s a munkanélküliek számát növeli. Még néhány évvel ezelőtt, a kedvezőbb

agrárkonjunktúra idején az egy-két holdas törpebirtokosok intenzív, szorgalmas gazdálkodással, önmagukat és családjukat el tudták tartani, ma már a terményárak katasztrofális zuhanása következtében annyira rosszabbodott a helyzet, hogy nemcsak a törpebirtokosok, hanem 5—10, sok helyütt 20 holdas kisgazdák is arra kényszerülnek, hogy a maguk és munkaképes családtagjaik munkaerejét idegen gazdaságokban is értékesítsék. Ilyen körülmények között helyesen állapította meg Gesztelyi Nagy László, hogy a 840.000 kisgazdának tekintélyes része ma már a mezőgazdasági munkanélküliek közé sorozható s így ez utóbbiak számát 300—350.000-re tehetjük,

A falusi munkanélküliséggel kapcsolatban meg kell emlékeznünk annak egyik igen súlyos következményéről, a falusi népesség mind erősebben fokozódó városba tódulásáról is. Ez a belső vándorlás igen súlyos szociális veszélyt jelent, amennyiben egyfelől a falvak erős elnéptelenedését, másfelől a városi munkanélküli tömegek aggasztó felduzzadását eredményezi. A falu népének jelentős része ma nem talál kenyeret és megélhetést saját környezetében, menekül tehát a falvakból a városok, elsősorban Budapest felé. Ebben a többnyire kilátástalan belső vándorlásban nemcsak mezőgazdasági munkások, vagyontalan és gyökértelen elemek vesznek részt, hanem egykor jómódú kisgazdacsaládok fiatal tagjai is, kiknek minden reménye és álma ma nem a tönk szélén álló otthoni birtokon való gazdálkodás, hanem egy villamoskalauzi, utcaseprői állás elnyerése, vagy esetleg egy gyárba való bejutás. A városba tódulásnak ez a processzusa már békeidőben is észlelhető volt, ekkor azonban — a fejlődő iparosodás korszakában — legfeljebb a felvak elnéptelenedése, tehát a mezőgazdaság szempontjából volt aggályt keltő, mivel a rohamosan gyarapodó ipar és városi élet a betóduló népfelesleg nagy részét abszorbeálta. Ma azonban erre sem lehetőség, sem kilátás nincsen s éppen ezért néhány hónappal ezelőtt már a hatóságok voltak kénytelenek a vidéki munkanélkülieknek Budapestre való Özönlését — közbiztonsági okokból is — megakadályozni. Az 1930. évi népszámlálás adatai világot vernek a falusi tömegek belső vándorlására s ezek az adatok azt mutatják, hogy 1920 és 1930 között mintegy 75.000 ember jött a vidékről a fővárosba, holott itt már 1930-ban 78.000 volt a munkanélküliek hivatalosan megállapított száma. Ugyancsak a népszámlálás adatai szerint Magyarországnak 161 olyan helysége közül, melyeknek lakossága 1930-ban 5000 és 10.000 lélek között volt, elhagyva a vegyes jellegű városokat, 10 ipari jellegű város saját természetes szaporodásán felül még 6670 főnyi népességet szívott fel, ami egész lakosságának 93%-a volt, míg a in őstermelő lakosságú város még saját természetes szaporodását sem tudta megtartani és abból elvesztett 29.493 főt, vagyis egész lakosságának 4,5%-át.

Talán feltűnő, hogy e cikk arányaihoz mérten kissé bővebben foglalkoztunk a mezőgazdasági munkásság és a falusi munkanélküliség problémájával. Rá kellett azonban mutatnunk arra, hogy az intelligencia és az ipari munkásság kétségtelenül súlyos munkanélkülisége mellett a falvakban ma legalább negyedfélszázezer ember kénytelen a nyomor és nélkülözés szenvedéseit a munkaalkalmak hiánya

miatt eltűrni. Ez a falusi munkanélküliség hatalmas arányainál fogva nemzetpolitikai szempontból annál tragikusabb és veszélyesebb, mivel a vidéki munkanélküliek túlnyomó része, nyomorában és kétségbeesésében teljesen magára hagyatva, megfelelő szervezettség és irányítás hiányában, a szélsőséges izgatások és a társadalomellenes törekvések szabad prédája lett. El kell ugyan ismerni, hogy a legutóbbi esztendőben a veszélyeztetett vármegyék, városok és községek részéről inségakciók és — egyes helyeken — inségmunkák formájában dicséretreméltó erőfeszítések történtek a krónikus bajok pillanatnyi enyhítése érdekében, azonban úgy hisszük, hogy mi sem jellemzi jobban a magyar falu jelen helyzetének súlyosságát, mint az, hogy az államhatalom és a hatóságok már csak a karitatív segítség injekciójával tudnak a mezőgazdasági népesség egyik számottevő rétegén segíteni.

A mezőgazdasági munkavállalók fentebb ismertetett rétegeinél semmivel sincsen kedvezőbb helyzetben a mintegy 840.000 családfőből álló kisgazdatársadalom, azaz a 100 katasztrális holdig terjedő ingatlan vagyonnal rendelkező kisbirtokos osztály. A két népréteg szociális és gazdasági válsága között mindenestre az a különbség, hogy míg a mezőgazdasági munkásság foglalkoztatásának lehetőségét már a világgazdasági válság kiélesedése előtt is erősen csökkentette az ország területi megcsonkítása és a kedvezőtlen birtokmegoszlás, addig a kisgazdákat éppen a mezőgazdaság krízise, a termények világpiaci árának nagymérvű esése, az ipari cikkek és a terményárak közti nagy diszparitás (a híres agrárrolló), a folyton emelkedő közterhek, a nagyfokú eladósodás és a gazdatársadalmi szervezkedésünkben mutatkozó hibák és hiányok juttatták mai, igen nehéz és nyomasztó helyzetébe. Egyáltalában nem túlozunk, ha megállapítjuk, hogy a kisgazdaosztály, mely folyton gyarapodó számánál, vagyoni helyzeténél és értelmi színvonalánál fogva a falusi népesség törzsét és gerincét alkotja, ma — kevés, szerencsés kivételektől eltekintve — a legkétségbeesettebb küzdelmet folytatja a teljes vagyoni romlás és süllyedés veszedelmei ellen. Pedig ez a kisgazdaosztály a világháborút követő idők konjunkturális évei (1920—1924) alatt az infláció révén aránylag csekély áldozattal szabadult meg régi adósságaitól, s különösen a városi és a fixfizetéses rétegekhez viszonyítva, a nemzeti jövedelem tekintélyes részét mondhatta magáénak. Habár e rövid ideig tartó agrárkonjunktúráról e folyóirat hasábjain már egyszer kimutattuk, hogy sok tekintetben csak látszólagos volt, mert annak előnyeit a falusi nép kihasználni nem tudta, mégis a 8—10 év előtti viszonyokat tekintetbevéve, kétségtelen, hogy a világgazdasági krízis kisgazdáinkra katasztrofális változásokat zúdított.

A fentebb elsorolt válságtényezők között a legfontosabb a terményárak zuhanása, ami sajnos az egész világon tapasztalható jelenség s elsősorban a gabonatermelő államok erősen felfokozott termelésére, az ipari államok önellátási törekvéseire s az egyes országok kereskedelempolitikai viszonylatainak kaotikus állapotára vezethető vissza. Kormányzatunk a gabonajegy- (boletta) rendszer ismételt életbeléptetésével kívánta a termelő gazdákat a termények áreséséért némiképp kárpótolni s a bolettával szemben elhangzott támadások

ellenére meg kell állapítanunk, hogy valamelyes segítséget mégis csak jelent a gazdáknak s a rendszer fenntartása agrárpolitikai szempontból csak azért aggályos és kifogásolható, mivel mezőgazdasági termelésünknek éppen azt az ágazatát (szemtermelés) támogatja és stimulálja, melynek megfelelő csökkentése a mai piaci viszonyok között kívánatos lenne.

Míg a mezőgazdasági üzemek jövedelmezőségét a bevételek oldalán a termény- és állatárak lemorzsolódása befolyásolta kedvezőtlenül, addig a kiadások között elsősorban a termeléshez szükséges ipari cikkek aránytalan drágasága és az igénybe vett kölcsönök magas kamatai borították fel a falusi nép gazdálkodásának egyensúlyát. Mezőgazdasági terményeink árszínvonala — a békebeli árakhoz viszonyítva — kb. 60—70%-ra csökkent, ugyanekkor azonban az ipari cikkek árindexe 130—140% között mozog, ami annyit jelent, hogy a mezőgazdasági népességnek az ipari cikkek árában kifejezett vásárlóképessége 60—65%-ra esett vissza. Az agrárrollónak ez a nagymérvű kiszélesedése két szempontból is súlyos károkat okoz, amennyiben egyrészt lehetetlenné teszi a gazdák számára az ipari cikkek, szerszámok, eszközök stb. megfelelő beszerzését s így a termelés színvonalát csökkenti, másrészt pedig az ipari cikkek belföldi fogyasztásának összezsugorodását eredményezi.

A falusi nép s legfőképp a kisgazdaosztály legaktuálisabb baja ma az eladósodás. Ezidőszerint ez a kérdés már régen kinőtt a mezőgazdaság speciális érdekköréből és országunk egyik legfontosabb, legsürgősebb megoldásra váró problémája a földterhek rendezése lett. Miként ismeretes, a magyar föld eladósodásának legújabb folyamata 1925-ben, az inflációs korszak befejezése és pénzünk stabilizációja után indult meg s rövid néhány év alatt oly hatalmas méreteket öltött, hogy ma a gazdák tízezreinek egzisztenciáját fenyegeti. Ez az eladósodás a termelők legnagyobb részénél egyáltalában nem tulajdonítható a könnyelmű gazdálkodásnak vagy az adósságok indokolatlan felhalmozásának. Meg kell gondolnunk ugyanis, hogy 7—8 évvel ezelőtt, amikor a mezőgazdasági hitelek folyósítása megkezdődött, a világháború és a forradalmak, valamint az infláció idején elhanyagolt, leromlott mezőgazdaság beruházásainak pótlása, az élő és holt felszerelés felújítása, a termeléshez szükséges üzemi anyagok fokozottabb beszerzése elodázhatatlan szükségesség lett s amint hitelszervezetünk a külföldi tőkék beáramlása, valamint a lassan meginduló belföldi tőkeképződés útján pénzhez jutott, igyekezett a legnagyobbbrészt tehermentes földvagyonnal rendelkező gazdák hiteligenyeit kielégíteni. Ezek a kölcsönök a magas kamatok miatt még a jobb terményárak idején is súlyos terheket jelentettek a gazdákra nézve, amikor azonban a terményárak világszintre esése bekövetkezett, a falusi termelők törlesztési és kamatfizetési kötelezettségeinél beállott a gazdasági lehetetlenség esete. Az agrárválság ugyanis egyrészt lerontotta az üzemek rentabilitását, ami fizetésekképtelenné tette a gazdák jelentős részét, másrészt a jövedelmezőség erős csökkenése, vagy — sok esetben — teljes hiánya a földárak oly nagymérvű lemorzsolódásához vezetett hogy ma a jelzálogul lekötött ingatlanok forgalmi értéke sok helyen

el sem éri az e földekre folyósított kölcsönök összegét. így, különös tekintettel arra, hogy a gazdatársadalom teljes pénztelensége folytán az eladó földek iránt aránylag csekély kereslet mutatkozik, ma a helyzet az, hogy a hitelező pénzintézetek még jelzálogjoguk érvényesítése esetén sem remélhetik az esetek jelentős százalékában követeléseik hiánytalan behajtását. Természetesen nem minden gazdánál, nem minden vidéken és nem minden birtokkategóriánál egyforma az eladósodás mértéke, azonban ezt eléggé megvilágítja az az adat, mely szerint az 1930. év végén a szabadforgalmú birtokok egy katasztrális holdjára eső bekebelezett teher az egyes birtoknagyságok között a következőképpen alakult:

50 holdon aluli kisbirtoknál	400— pengő
50—100 hold közötti kisbirtoknál	277— pengő
középbirtoknál	252— pengő
nagybirtoknál	185— pengő

Ezek az adatok csak az átlagos megterhelést mutatják, ami annyit jelent, hogy vannak sokkal erősebben eladósodott birtokok, ezeknek az adatai azonban még pontosan összegyűjtve nincsenek. így is szembetűnő azonban a kisbirtok aránylag magas eladósodottsága, mivel egy holdra nemcsak 400— pengő adósság, hanem még ennek legalább 8%-os évi kamatterhe, azaz holdankint 32,— pengőig esik.

Nem kívánunk itt e sokat vitatott és bizonyára még sok vitára alkalmat adó kérdés részleteibe bocsátkozni, csak annyit jegyzünk meg, hogy nézetünk szerint a jelen viszonyok között csak látszólagos ellentét van a fizetni nem tudó gazda-adósok és a hitelező pénzintézetek, valamint kereskedelmi vállalatok között. A kormányzat bölcsességére vár az a feladat, hogy az érdekeket összeegyeztesse s méltányos rendezéssel oldja meg ezt a mezőgazdasági, jogi, földbirtok- és hitelpolitikai szempontból egyaránt nagy horderejű problémát.

A kisgazdaosztály helyzetének vázolásánál még egy igen fontos témát kell érintenünk: a gazdaszervezkedés kérdését. Bármennyire is paradoxonnak hangzik, meg kell állapítanunk, hogy a magyar falusi nép ma az agyonszervezettség és egyszersmint a teljes szervezetlenség képét mutatja. Nem a szervezetek hiányában van a baj, hiszen az agrármélességű nagyobb alföldi centrumokban 20—30 gazdakört, olvasókört, faluszövetségi fiókot stb. találhatunk s még egész kis falvakban is 5—6 ilyen szervezet létezik. Ez a sok száz gazdaegyesület igen kevés kivétellel semmi érdemleges működést ma nem fejt ki, egész tevékenységük az egyhangú lelkesedéssel kimondott megalakulásra és esetleg az évi közgyűlések megtartására korlátozódik. Nem képeznek ezek a gazdaszervezetek egységes, az egész országra kiterjedő hálózatot, mely kellő erővel, súllyal és tekintéllyel reprezentálhatná az ország legnagyobb termelőosztályának igazi érdekeit. Ezen agrár organizációk legnagyobb része csak papíron létezik s legjobb esetben csak arra alkalmas, hogy helyiségekben vasárnaponként a gazdák újságolvasásra, beszélgetésre, vagy egy hébe-hóba odavetődő előadó meghallgatására összegyűljenek. Teljesen hiányzik falvainkban a német vagy osztrák Bauemvereinek pezsgő egyesületi élete,

mely kitűnő organizatorius felépítettségével oly hatalmas befolyást biztosít a falusi népességnek e par excellence ipari országokban.

A falusi kisbirtokosok társadalmi szervezettségének e hiányát, illetve a meglevő organizációk életképtelenségét semmiesetre sem lehet a népünkben rejlő individualisztikus hajlamokra való utalással elintézni. Ezek a hajlamok — kisebb-nagyobb mérvben — a legtöbb magyar emberben megvannak ugyan, de a tapasztalatok azt mutatják, hogy céltudatos, helyesen irányított szervező munkával eredményesen lehet tömöríteni falvaink népét a közös célok érdekében. Sajnos, ma éppen a központi irányítás, az egész országban elszórt falusi szervezetek egységbe foglalása hiányzik a magyar gazdasági életben. Vannak ugyan országos jellegű agrárszervezeteink, melyeknek elsőrendű hivatása lenne a fentvázolt organizációs munka elvégzése, ezek azonban nemes hagyományaik és a múltban elért kitűnő eredményeik ellenére ma részben kellő anyagiak híján, részben más belső okokból kifolyólag, csak egészen szűkkörű tevékenységet fejtenek ki, s ami a legnagyobb baj: nincsen meg a szerves, élő kapcsolat ez országos központok és a falusi gazdaegyesületek között. Ilyen körülmények között természetesen sem országos gazdaszervezeteink, sem a falusi nép politikai reprezentánsai mögött nem állnak beszervezett, falanxszerűen sorakozó tömegek s az „egységes gazdafront“ megteremtése is a jövő feladatai közé tartozik. Mennyire más e téren a helyzet Svájcban, Bajorországban, Ausztriában vagy az északi államokban, ahol az egyesületekbe és szövetkezetekbe beszervezett öntudatos agrárrétegek ezen országok jólétének és nyugodt fejlődésének legbiztosabb alapját képezik, míg nálunk nemcsak a mezőgazdasági munkavállalók közel egy milliós tömege, hanem a kisgazdák 840.000 főből álló tábora is életerős és akcióképes szervezetek nélkül, magára hagyatva kénytelen a gazdálkodás és létfenntartás rettenetes nehézségeivel megküzdeni.

Igen messze vezetne s erősen meghaladná e cikk szűkre szabott kereteit, ha a falvakban lakó többi társadalmi réteg helyzetével és speciális problémáival a fentiekhez hasonló részletességgel foglalkoznánk. Mindaz, amit eddig mondtunk, szinte feleslegessé teszi, hogy pl. külön ismertessük a falusi kisiparosok, kézművesek helyzetét, mely természetesen semmiben sem különbözik a földművelést űző rétegek szociális és gazdasági állapotától. Itt legfeljebb azt jegyezzük meg, hogy egyes vidékeken bizonyos ellentét, sőt ellenségeskedés fejlődött ki az iparosok egyes érdekelt rétegei és a gazdák között, mivel ez utóbbiak hatósági engedély alapján levágott állataik vagy borkészletük kicsinyben való kimérésével igyekeznek jövedelmeiket fokozni, s ezáltal kellemetlen versenyt támasztanak a falubeli iparosoknak.

Egy szélesebb keretek között mozgó tanulmányban foglalkozhatnánk a falusi intelligencia, a legkülönbébb teendővel tülterhelt, agyondolgoztatott jegyző, a pap, a tanító és a szabad pályákon működő falusi értelmiség problémájával is, itt azonban csak annyit említünk, hogy e rétegek többé-kevésbé osztoznak a magyar falvak nehéz sorsában s ha sok helyen — különösen a lelkészek és a tanítók részéről —

a kívánatosnál csekélyebb megértést tapasztalunk a különleges falusi problémák iránt, annak egyik legfőbb oka az, hogy e rétegek, melyek a falvak vallási, erkölcsi és szellemi életének hivatott vezetői, tanulmányaik során úgyszólván semmi szociális és gazdasági kiképzést nem kapnak. A tanító- és papképzés ezirányú reformja oktatásügyünk legsürgősebb feladatai közé tartozik.

A fentiekben kívántuk nagyjából odavetett vonásokkal jellemezni a magyar falvak jelenlegi helyzetét. S habár Weis Istvánnak igaza van abban, hogy falvainkról tulajdonképpen egységes képet rajzolni nem lehet, mert a helyi viszonyok különbözősége folytán nincs két egyforma község az országban, mégis nyugodtan állíthatjuk, hogy a fent vázolt jellemzés a magyar falvak legnagyobb részének jelenlegi állapotára ráillik, mivel az agrárválság az egész országban többé-kevésbé uniformizálta a falusi néprétegek helyzetét s az egyes helyek vagy vidékek között a mutatkozó nehézségek terén legfeljebb ányalat- vagy fokozatbeli különbségeket találunk. A falvak népe ma végső erőfeszítéssel küzd a világhátréteg minden elborító áradata ellen, de ami még nagyobb baj: sokhelyütt kezdi elveszíteni hitét és bizalmát s letargikus kétségbeeséssel várja az elkövetkezendőket. Ez a lelki-állapot, ha tovább terjedne és mélyülne, igen veszedelmessé válnék az egész nemzet számára, mivel egyrészt kedvezőtlenül befolyásolja a termelés munkájának nyugodt menetét, másrészt alkalmat és lehetőséget nyújt a társadalomellenes törekvések és különböző téveszmék elterjedésére is. Jól tudjuk, hogy a magyar falvak mai nyomasztó helyzete nem egyedülálló jelenség s a válság az ország minden rétegét nagy nehézségek elé állította. A falu válságát azonban nemcsak kell, de lehet is enyhíteni olyan reformokkal s intézkedésekkel amelyek korántsem veszélyeztetnék a többi társadalmi osztály érdekeit, hanem határozott megkönnyebbülést és a lelkek feszültségének enyhülését eredményeznék. A szükségesnek mutatkozó reformok ismertetése azonban már nem tartozik ez általános cikk keretei és célkitűzései közé.

SZILAGYI LÁSZLÓ